

ДОКУМЕНТ ЗА ЈАВНИ ПОЛИТИКИ
СОСТОЈБАТА НА ЖЕНИТЕ РОМКИ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА
МАКЕДОНИЈА ОД АСПЕКТ НА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈАТА НА
КОНВЕНЦИЈАТА ЗА ЕЛИМИНАЦИЈА НА СИТЕ ФОРМИ НА
ДИСКРИМИНАЦИЈА ВРЗ ЖЕНИТЕ (ЦЕДАВ)

ПРЕГЛЕД НА СОСТОЈБАТА ВО ОДНОС НА ПРИСТАПОТ ДО

ДОКУМЕНТИ ЗА ЛИЧНА
ИДЕНТИФИКАЦИЈА

Издавач:

Здружение Национален ромски центар

НАЦИОНАЛЕН РОМСКИ ЦЕНТАР

ул. Доне Божинов бр.11/5, 1300 Куманово

тел/факс: 031/ 427-558

e-mail: info@nationalromacentrum.org

web: www.nationalromacentrum.org

www.ednomagazine.com

Авторка:

Благородна Шопова

Проект **„Зајакнување на жената Ромка во Република Северна Македонија“**

Документот за јавни политики е изработен во рамките на проектот **„Зајакнување на жената Ромка во РСМ“** кој го имплементира **Национален ромски центар** со поддршка на **We Effect**. Проектот се имплементира во 6 општини: Куманово, Кочани, Кичево, Штип, Прилеп и Велес во период од 01.05.2019 – 31.12.2020г. Главна цел на проектот е подобрување на социо-економскиот статус и социјална инклузија на жената Ромка и млади во Северна Македонија.

Овој материјал е целосно финансиран од Шведска агенција за меѓународна соработка и развој - Sida и Шведската организација за развој We Effect. Sida и We Effect не се одговорни за презентираното мислење во публикацијата. Авторите се одговорни за содржината.

Септември, 2020

1. ВОВЕД

Соочени со пречки при пристапот до можности за здравствена заштита, образование, вработување, домување, лична документација и пристоен живот, Ромите се оставени на маргините на општеството. Тие се најмаргинализирана заедница, но истовремено и најбројното етничко малцинство во Европа, чиј број се проценува дека е помеѓу 10 и 12 милиони. Во Република Северна Македонија, според податоците од пописот во 2002 година, бројот на ромската популација изнесува 53.879 луѓе (2.7 проценти), но според податоците на Советот на Европа, се проценува дека во земјава живеат помеѓу 134,000 and 260,000 Роми¹.

Жените Ромки се секојдневно изложени на повеќекратна и интерсексиска дискриминација во рамки на нивните заедници, но и надвор од нив. Во рамки на нивните заедници, патријархалниот систем на вредности, кој всушност е присутен во сите заедници, силно наметнува очекувања во однос на улогата на жената во семејството и општеството. Надвор од нивните заедници, доминираат негативни перцепции и стереотипи за жените Ромки. Да се биде жена во рамки на патријархален систем и да се припаѓа кон социјално исклучена и стигматизирана група е причина за нивна дискриминација². И покрај тоа што не е единствена, интеракцијата помеѓу родот и етничката припадност претставува една од главните интеракции во рамките на дискриминацијата врз жените Ромки³.

Како резултат на нееднаквите можности и изложеноста на интерсексиската дискриминација, жените Ромки, во поголема мера, живеат во сиромаштија и социјално исклучување. Како што нагласува Советот на Европа, ниското образование достигнување, високите стапки на нередовна посетеност и напуштање на училиштата, високите стапки на невработеност и лошите можности за вработување ги лишуваат жените и девојчињата Ромки од реални можности за интеграција и целосно учество во општеството. Жените и девојките Ромки се изложени на поголем ризик од насилство врз жени и семејно насилство и ранливи на експлоатација и трговија со луѓе.

И покрај заложбите и напорите на заедниците во насока на унапредување на заштитата на основните човекови права на жените Ромки, тие остануваат социјално, економски и културно маргинализирани. Нееднаквите можности на жените Ромки во сите аспекти на човековиот развој се коси со вредностите за човекови права, еднаквост и социјална правда.

- 1 Council of Europe (2012), Document prepared by the Support Team of the Special Representative of the Secretary General of the Council of Europe for Roma Issues
- 2 Federación Nacional de Asociaciones de Mujeres Gitanas, KAMIRA, Roma Women Research- Report on Spain
- 3 Fundación Secretariado Gitano (2019), GUIDE ON INTERSECTIONAL DISCRIMINATION

2. ИНФОРМАЦИИ ЗА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Здружението Национален ромски центар од Куманово спроведе истражување кое има цел да идентификува можни решенија за ефикасно спроведување на Заклучните коментари на Комитетот за елиминација на дискриминацијата врз жените за шестиот периодичен извештај на државата (2018)⁴, со фокус на препораките за жените Ромки во доменот на образование, вработување, здравство, домување, пристап до лична документација и учество во јавниот и политички живот.

Истражувањето овозможи да се добијат сознанија за состојбата на жените Ромки во доменот на образование, вработување, здравство, домување, пристап до лична документација и учество во јавниот и политички живот.

Преку примена на принципот одоздола нагоре, теренското истражување исто така овозможи да се добијат сознанија за проблемите, но и да се идентификуваат можни решенија за унапредување на состојбата на жените Ромки во клучните области на политика. Заклучоците и препораките се прикажани на начин на кој се очекува да доведат до промена на релевантни политики кои ги засегаат или се од интерес на жените Ромки.

Истражувањето по својот карактер е квалитативно. Како техники за собирање на податоци се применуваа анализа на документи и фокус група. Преку анализа на достапни документи, истражувања, публикации и јавни политики кои се однесуваат на Ромите и жените Ромки се овозможи добивање сознанија за состојбата на жените Ромки во приоритетните области на политика. Преку примена на техниката фокус група се овозможи собирање на длабински информации за ставовите и перцепциите на жените Ромки во однос на состојбата на жената Ромка во доменот образование, вработување, здравство, домување, пристап до лична документација и учество во јавниот и политички живот, а исто така и сознанија за видувањата на жените Ромки за можните начини за унапредување на статусот на жените во приоритетните области на политика. За реализирање на шест фокус групи за шесте утврдени приоритетни области на политика, се подготвија шест полуструктурирани прашалници. Во фокус групите учествуваа 52 жени Ромки, на возраст од 18 до 55 години од општините Куманово, Велес, Прилеп, Кочани, Штип и Кичево.

Комитетот ЦЕДАВ во Заклучните коментари за шестиот периодичен извештај⁵ ја истакна тешката положба на жените Ромки и забележа дека јавните политики и стратегии за жените Ромки имаат ограничено влијание во неколку критични области. Затоа Комитетот ѝ препора-

4 Комитет за елиминација на дискриминацијата врз жените (2018), Заклучни коментари за шестиот периодичен извештај на поранешната Југословенска Република Македонија (CE-DAW/C/MKD/CO/6)

5 Ибид.

чува на државата да преземе мерки со цел да обезбеди подобрување на состојбите на жените Ромки во доменот на образование, вработување, домување и пристап до здравствени услуги. Комитетот ѝ препорачува на државата да промовира еднакво учество на жените Ромки во процесите на донесување одлуки на сите нивоа, да ги зајакне мерките за пристап до документи за лична идентификација, како и решавање на исклучувањето и интерсексиските облици на дискриминација со кои се соочуваат жените Ромки.

Клучните наоди и препораки од истражувањето во однос на пристапот на жените Ромки до документи за лична идентификација се сумирани во единствен документ за јавни политики, со цел подобрување на состојбите на жените Ромки во овој домен. Документот е наменет за сите засегнати страни, особено за креаторите на политки и носителите на одлуки.

3. КРАТОК ПРЕГЛЕД НА КОНВЕНЦИЈАТА ЗА ЕЛИМИНАЦИЈА НА СИТЕ ФОРМИ НА ДИСКРИМИНАЦИЈА ВРЗ ЖЕНИТЕ (ЦЕДАВ) И НЕЈЗИНИОТ ФАКУЛТАТИВЕН ПРОТОКОЛ

Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените (ЦЕДАВ)⁶ е најзначајниот меѓународен инструмент за унапредување и заштита на правата на жените. Конвенцијата⁷ е усвоена од Генералното собрание на Обедниетите Нации на 18 декември 1979 година, а стапи во сила на 03 септември 1981 година. Конвенцијата ја дефинира дискриминација врз жените врз основа на полот, утврдува сет на граѓански, политички, економски, социјални и културни права на жените и идентификува клучни области кои се значајни за унапредувањето на состојбата на жените. Истовремено дефинира чекори за развивање на политики за елиминација на сите форми на дискриминација на жените, врз основа на еднаквоста со мажите. Конвенцијата бара не само формална, туку и суштинска еднаквост меѓу мажите и жените.

Во 1982 година, воспоставен е Комитетот за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените. Комитетот како родово специфично тело за човекови права, е составен од 23 независни стручни лица за правата на жените со цел следење на имплементација на Конвенцијата од страна на државите-членки. Државите-членки на Конвенцијата ги номинираат членовите на Комитетот.

Конвенцијата ја дефинира дискриминацијата врз жените како „секое разликување, исклучување или ограничување во поглед на полот, што има за последица или цел да го загрози или оневозможи признавањето, остварувањето или вршењето на човековите права на жените и основни слободи на политичко, економско, општествено, културно, граѓанско или друго поле без оглед на нивната брачна состојба, врз основа на рамноправност на мажите и жените“.

Од државите кои ќе ја ратификуваат Конвенцијата, се очекува да го вградат принципот на еднаквост меѓу мажите и жените во своите уставни закони, да усвојат законодавни и други мерки за забрана на дискриминацијата врз жените, да воспостават соодветни тела и институции за заштита од дискриминацијата, да ги изменат или укинат законите, прописите, обичаите и практиките што претставуваат причина за дискриминација врз жените. Конвенцијата овозможува отстранување на дискриминацијата врз жените од страна на кое било лице, организација или претпријатие.

6 Конвенција за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените

7 Терминот „ЦЕДАВ“ и терминот „Конвенцијата“ во овој документ се користат наизменично

Државите-членки имаат обврска да поднесат иницијален извештај до Комитетот ЦЕДАВ, во рок од една година откако Конвенцијата ќе стапи во сила, а потоа и редовни периодични извештаи на секои четири години, но и вонредни и други извештаи секогаш кога Комитетот тоа ќе го побара. Периодичниот извештај на секоја држава дава преглед за мерките што ги има преземено државата во насока на имплементација на одредбите на Конвенцијата, но претставува и основа за креирање на понатамошни политики за унапредување на еднаквоста меѓу жените и мажите.

Комитетот го разгледува извештајот и писмено упатува листа на прашања до државата. Потоа Комитетот ги разгледува извештајот и одговорите на прашањата низ процес на конструктивен дијалог со државата. Во текот процесот, Комитетот ги разгледува и извештаите во сенка подготвени од страна на невладините организации, како и агенциите на ОН, кои всушност претставуваат алтернативен извор на податоци за состојбите во државата во однос на правата на жените. На крајот на секој циклус, Комитетот подготвува заклучни коментари, во кои се дава преглед на позитивните и негативните аспекти во однос на имплементацијата на Конвенцијата, но и препораки во насока на унапредување на имплементацијата на Конвенцијата. Со цел да се овозможи зајакната имплементација на заклучните коментари, Комитетот бара од државата-членка да обезбеди нивна навремена и широка дистрибуција до сите релевантни чинители.

Со цел да се овозможи ефективна заштита на правата на жените и девојчињата загарантирани со ЦЕДАВ, како и да се зајакне имплементацијата на ЦЕДАВ, на 6 октомври 1999 година Генералното собрание на ОН го усвои Факултативниот протокол кон Конвенцијата⁸.

Факултативниот протокол ја надополнува Конвенцијата и овозможува две жалбени постапки преку Комитетот ЦЕДАВ: (1) постапка за претставки и (2) постапка на истрага:

- Постапката за претставки (Communication Procedure) овозможува жената која е жртва или други индивидуалци или групи на поединци во име на жртвата, да поднесат претставка до Комитетот во случаи на наводни повреди на правата утврдени со Конвенцијата;
- Постапката на истрага (Inquiry Procedure) овозможува Комитетот да иницира истрага кога ќе добие веродостојни информации што укажуваат на сериозни или системски повреди на правата утврдени во Конвенцијата.

Единствено државите-членки на Конвенцијата може да го ратификуваат и Факултативниот протокол. Факултативниот протокол не дозволува можност за резерви, но сепак државите потписнички на Факул-

8 Факултативен протокол кон Конвенцијата за елиминирање на сите форми на дискриминација врз жените

тативниот протокол може да изјават дека не ја прифаќаат надлежноста на Комитетот да спроведе постапка на истрага.

За да се поднесе претставка до Комитетот, треба да се исполнети повеќе критериуми, вклучувајќи и да се исцрпени сите ефективни домашни правни лекови и да се поднесе во рок од шест месеци од исцрпување на сите домашни правни лекови⁹. Откако Комитетот ќе оцени дека критериумите за допуштеност (*admissibility criteria*) се исполнети, отпочнува процес на разгледување на основаноста на жалбата. Во текот на процесот се одвива комуникација меѓу Комитетот, државата-членка и подносителката/подносителите на претставката. Врз основа на информациите со кои располага, Комитетот може да побара и преземање на итни мерки за заштита на жртвата од страна на државата-членка во која било фаза во текот на процесот.

Доколку Комитетот смета дека државата-членка е одговорна за повредите на правата кои се наведени во претставката, тој подготвува препораки до државата кои се конечни, но не и правно обврзувачки. Препораките може да вклучуваат: (1) реституција, компензација, рехабилитација или други правни лекови за жртвата/ите; (2) чекори за прекинување на тековните прекршувања против жртвата/ите; (3) препораки за законски реформи и измени во политиките и програмите кои се во спротивност со Конвенцијата; (4) чекори за да се спречи повторувањето на повредата/ите¹⁰. Иако препораките не се правно обврзувачки, Комитетот, преку своите механизми, влијае врз државата да ги спроведе препораките.

Во однос на иницирање на постапка на истрага, не постојат специфични правила за доставување на информации до Комитетот. Информациите за широко распространети, сериозни и системски повреди на правата на жените може да се достават до Комитетот, во пишана форма, но и усно. Информациите може да бидат доставени и од поедници или групи на поедници кои не се директно жртви на повреди на одредени права, дури и кога тие немаат директна релација со конкретната држава-членка. Исто така Комитетот не мора да добие специфично барање за иницирање на постапка на истрага, доволно е само да располага со веродостојни информации за сериозни или системски повреди на права на жените. Комитетот може да користи информации од извештаи од ОН, невладини организации, медиуми и сл.

Откако Комитетот ќе ги оцени информациите како веродостојни, назначува еден или повеќе свои членови да ја спроведат истрагата. Во текот на постапката на истрага, Комитетот ја повикува државата да соработува, а доколку Комитетот се одлучи да ја посети државата, тогаш мора да обезбеди дозвола од државата-членка. Наодите од ис-

9 Хелсиншки комитет за човекови права на Република Македонија (2019), Прирачник за примена на Факултативниот протокол на Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените (автори Штерјова Симоновиќ Х., Стоиленовска Т.), Скопје

10 International Women's Rights Action Watch Asia Pacific Publication, (2008), Our Rights are not Optional

трагата Комитетот ги презентира во форма на заклучоци и препораки кои може да вклучуваат (1) адресирање на системски и широко распространети повреди; (2) мерки за борба против структурните причини за дискриминација врз жените; (3) широк спектар на препораки за постигнување еднаквост меѓу жените и мажите¹¹. Комитетот преку користење на постоечките механизми врши влијание врз државата за спроведување на препораките.

Република Северна Македонија ја ратификуваше Конвенцијата, по пат на сукцесија, во 1994 година, а Факултативниот протокол кон Конвенцијата е ратификуван од државата во 2003 година. Република Северна Македонија досега има поднесено иницијален извештај и шест периодични извештаи.

---

11 Ибид.

4. ПРЕПОРАКИ НА КОМИТЕТОТ ЦЕДАВ

Комитет за елиминација на дискриминацијата врз жените во Заклучните коментари за шестиот периодичен извештај на државата (2018)¹² препорачува:

НАЦИОНАЛНОСТ

- Да прибира, анализира и да обезбеди пристап до статистички податоци распределени по пол, на лица на нејзина територија кои немаат државјанство;
- Да обезбеди жените и девојките да имаат еднаков пристап до документацијата за идентификација, вклучувајќи и доказ за државјанство и да усвои мерки за забрзување на законските процедури и намалување на административните такси што се однесуваат на издавање на документација за идентификација;
- Да ги удвои напорите за обезбедување пристап до регистрација на раѓањата на својата територија и да се осигури јавните власти да ги почитуваат правата на жените Ромки од аспект на стекнување, промена и задржување на државјанството во сите постапки за добивање на државјанство опфатени со законодавството;
- Да обезбеди постојните механизми за обезбедување на пристап до програми за здравствена заштита, домување, вработување и социјална заштита да ги опфатат и ромските лица кои немаат државјанство, особено жените и девојчињата.

ПРИСТАП ДО ПРАВДА

Да овозможи жените и девојките да имаат пристап до правна помош, независно од нивниот приход, етничка припадност и социјален статус и да осигури дека ќе бидат обезбедени соодветни и доволно квалификувани даватели на правна помош во целата држава.

¹² Комитет за елиминација на дискриминацијата врз жените (2018), Заклучни коментари за шестиот периодичен извештај на поранешната Југословенска Република Македонија (CE-DAW/C/MKD/CO/6)

5. ЖЕНИТЕ РОМКИ И ПРИСТАПОТ ДО ДОКУМЕНТИ ЗА ЛИЧНА ИДЕНТИФИКАЦИЈА

ПРЕГЛЕД НА СОСТОЈБАТА

Според проценките на Светска Банка и УНДП, засновани врз регионалните истражувања за Ромите на УНДП, СБ и ЕК (2011 и 2017 година)¹³ два проценти од Ромите немаат извод од матичната книга на родени. Овие податоци укажуваат на тоа дека сеуште значителен број Роми не поседуваат лична документација и се лица без државјанство. Овие лица кои се припадници на социјално ранливи категории и истовремено немаат пристап до здравствена и социјална заштита, вработување, образование, социјално осигурување итн.

Проблемот со непоседување лична документација кај Ромите е идентификуван во Стратегијата за Роми 2014 – 2020, но фокусот е ставен на областа здравство, каде е идентификуван како пречка за остварување на правото на здравствена заштита. Стратегијата дефинира дека проблемот со непоседување лична документација треба да биде

13 UNDP and World Bank (2018), ROMA AT A GLANCE-THE FORMER YUGOSLAV REPUBLIC OF MACEDONIA видина: <https://www.eurasia.undp.org/content/rbec/en/home/library/roma/regional-roma-survey-2017-country-fact-sheets.html>

надлежност на Националното координативно тело кое ја следи имплементацијата на Стратегијата. И покрај тоа што прашањето со поседувањето на лични документи, постоенето лица без државјанство и лица кои немаат регистриран граѓански статус засега значителен процент од ромското население, сепак ниту еден НАП не содржи мерки за надминување на овој проблем. Дополнително ниту еден локален акционен план за Ромите не го третира ова прашање¹⁴.

Република Северна Македонија ја ратификуваше Конвенцијата за лица без државјанство од 1954, но државата ја нема ратификувано Конвенцијата за намалување на стапката на лицата без државјанство од 1961 година. Согласно со Конвенцијата за лица без државјанство од 1954, лице без државјанство е „лице кое не е државјанин на било која држава согласно нејзините закони“. Ова лице не е државјанин и не припаѓа на ниту една држава. Земајќи предвид дека РСМ немаше посебна постапка за утврдување на статусот на лицата без државјанство, лицата кои не беа евидентирани во матичните книги на роденитесе соочуваа со сериозни пречки при пристапот до лична документација.

Основни причини за појава на лица без државјанство во државата се¹⁵:

- Редефинирањето на Југославија како федерација и осамостојувањето на нашата земја во 1991 година во која живееја и живеат и лица кои имале пријавено постојано живеалиште во нашата држава, но не ги исполниле (или не набавиле соодветна документација за исполнување) останатите услови за стекнување државјанство;
- Незапишување во книгите за раѓање и лични имиња (матични книги) кај децародени во домашни услови како и на децата чии родители не поседуваат важечки лични документи (извод од матична книга на родени и на венчани, како и лична карта).

Министерството за труд и социјална политика во соработка со Управата за водење на матични книги, на 01 април 2018 година, отвори јавен повик до сите лица кои не се евидентирани во матичните книги на родени да се пријават во подрачните единици на Управата. Целта на овој повик беше да се направи база со податоци за сите лица чие раѓање не било регистрирано во матичната книга на родени и не поседуваат извод со цел да им се овозможи понатаму да извадат прв извод. Повикот всушност воглавно се однесува на лица родени во домашни услови, но и лица кои се родени во здравствени установи меѓутоа нивните родители не ја извршиле должноста да го пријават

14 Friedman, E., Müller, S., & Papa, J. (2018). Roma Access to Personal Documentation in the Western Balkans

15 Македонското здружение на млади правници (2018), Заклучоци и препораки од анализата на правната рамка поврзана со матичната и граѓанската регистрација во однос на спречување на бездржавјанството (Проф. д-р Давитковски Б.)

името на детето во матичната служба¹⁶. Јавниот повик траеше до 1-ви ноември 2018 година и беа пријавени 700 лица¹⁷. Најголем број од овие лица се припадници на ромската популација.

Во февруари 2020 Владата го усвои новиот Закон за неевидентирани лица во матична книга на родени. Целта на овој закон е лицата кои не се евидентирани во матична книга на родени да се евидентираат во посебна матична книга на родени по што ќе добијат идентификациона исправа (лична карта) заради остварување на право на образование, здравствена и социјална заштита како и вработување со задолжително социјално осигурување¹⁸. За овие лица, Законот предвидува постапка за дополнителен упис во матична книга на родените и добивање на прв извод.

Ромските деца кои немаат извод се соочуваат со пречки за пристап до задолжително образование. Во оваа насока, со наредба на Министерството за труд и социјална политика децата без изводи од матичната книга на родените се примаат на настава во месните училишта, но не им се издава свидетелство како потврда за завршено образование и постигнат успех¹⁹. Немањето свидетелства од основно образование го отежнува запишувањето на овие деца во средно образование, а и двата степенa согласно закон се задолжителни²⁰.

16 Ибид.

17 http://www.mtsp.gov.mk/noemvri-2019-ns_article-carovska-go-reshavame-dolgogodishni-ot-problem-na-licata-bez-dokumenti-kje-moze-da-gi-ostvaruvaat-svo.nspw

18 http://mtsp.gov.mk/fevruari-2020-ns_article-shkrijelj-gradime-edno-opshtestvo-za-site-na-licata-bez-licni-dokumenti-zakonski-im-obezbeduvame-pra.nspw

19 Македонско здружение на млади правници (2018), Пристапот до основни човекови слободи и права на децата без државјанство во Република Македонија (автор Ефремова А.), Скопје
20 Ибид.

Исто така, значителен процент од ромското население се соочува со пречки при вадење лична карта и покрај поседувањето извод. Според проценките на Светска Банка и УНДП²¹, шест проценти од ромското население над 18 години нема лична карта. Една од причините за немањето на лична карта е неможност да се обезбеди доказ за место на живеење. Лицата кои немаат живеалиште и лицата кои непоседуваат имотни листови за живеалиштата или документ со кој ќе потврдат дека имаат поднесено документи за легализација на домот се соочуваат со проблемот да не можат да извадат лична карта.

Ромите и Ромките кои се државјани на друга држава, но склучиле брак во РСМ, се соочуваат со пречки за регулирање на престојот во државата. Честопати поради комлицираните и долготрајни процедури, како и поради немањето на финансиски средства за покривање на истите тие не поседуваат лична документација и не можат да остварат голем број загарантирани права.

На крај, после воведувањето на визната либерализација за граѓаните на РСМ за патување во земјите членки на ЕУ, голем број Роми се обидуваат на емигрираат во земјите членки на ЕУ. Од вкупниот број македонски државјани кои бараат азил во ЕУ, големо мнозинство се Роми, што барем двапати го потврдува и самата Европската комисија²². Земјите членки на ЕУ одбиваат најголем број од барањата за азил поднесени од македонски граѓани, поради тоа што Република Северна Македонија се смета за безбедна земја²³. По враќањето во државата многу често Ромите се соочуваат со проблем на непоседување на лична документација. Дел од повратниците се соочуваат со ваков проблем поради несоодветно чување на личната документација или, пак, кога станува збор за деца родени во странство²⁴.

Последиците кои ги предизвикува проблемот на непоседувањето на лична документација се комплексни. Лицата кои не поседуваат лична документација не можат да остварат голем број на права загарантирани со Уставот и законите, немаат пристап до здравствена заштита, домување, образование, вработување и социјална заштита итн.

---

21 UNDP and World Bank (2018), ROMA AT A GLANCE-THE FORMER YUGOSLAV REPUBLIC OF MACEDONIA

22 Институт за европска политика, Предизвиците на Ромите – повратници во Македонија (автори: Лазовски В., Савевска А., Шиковска Љ., Стојанова Д., Димкова-Велевска М., Кржовска В.), Скопје

23 Ибид.

24 Ибид.

НАОДИ ОД ФОКУС ГРУПА

Низ разговорите со фокус групите можеда се констатира дека значителен е бројот на Роми кои се соочуваат со непосредување на документи за лична идентификација (изводи и лични карти).

Низ разговорите со фокус групите, жените Ромки ги идентификуваат причините за непосредување на лични документи. Една од причините е поради тоа што раѓањето на мајката не било регистрирано матичната книга на родени и како последица на тоа и раѓањето на детето не може да биде регистрирано.

Исто така сеуште има случаи кога децата се родени во домашни услови и поради тоа што родителите не биле доволно информирани или немале финансиски средства за да ја спроведат постапката за упис во матичната книга на родени.

Постапката за дополнителен упис во матичната книга на родени е комплицирана, потребни се повеќе документи и докази, постапката трае подолго време, а потребни се и финансиски средства за да се спроведе целата процедура. Како доказ за сродство меѓу родителот и детето потребно е да се направи ДНК-анализа која чини 500 евра.

Во оваа насока ниското образовно ниво кај ромската заедница негативно влијае врз можностите на Ромите да ја спроведат постапката за дополнителен упис во матичната книга на родени.

Жените Ромки ги идентификуваат невладините организации како чинители кои обезбедуваат значајна поддршка на Ромите во спроведување на постапките за обезбедување на лична документација.

Исто така беше низ разговорите со фокус групите беше идентификувано дека голем број Роми и Ромки не можат да извадат лична карта бидејќи во постапката за вадење лична карта многу често од нив се бара да достават имотен лист или документ со кој ќе потврдат дека имаат поденесено барање за легализација или договор за закуп во објект во кој живеат. Земајќи предвид дека најголем број ромско население живее во бесправно изградени живеалишта, тие многу често не се во можност да ја обезбедат потребната документација и се соочуваат со бариери за пристап до лични карти. Понекогаш се случува со помош на роднини или блиски пријатели фиктивно да обезбедат адреса која ја пријавуваат за да извадат лична карта. Во овој контекст, жените Ромки се во поголем ризик бидејќи тие со стапувањето во брак најчесто го менуваат местото на живеење, па честопати не се во можност да извадат лична карта во местото на живеење на сопругот поради неможноста да обезбедат некој од потребните документи.

Жените Ромки кои се странски државјани, а кои поради склучен брак во Република Северна Македонија се преселуваат во РСМ, се наоѓаат во поголем ризик да ги обезбедат потребните документи за да добијат дозвола за претстој и/или државјанство. Долгите и комплици-

раните процедури и потребата од финансиски средства претставуваат пречки за пристап до лична документација и државјанство.

ЗАКЛУЧОЦИ

Ниту еден НАП за Ромите, ниту локален акционен план за интеграција на Ромите не го третира прашањето за непоседување на лична документација на Ромите;

Значителен број Роми и Ромки се соочуваат со проблемот на непоседување на лична документација поради тоа што раѓањето на мајката не било регистрирано матичната книга на родени и како последица на тоа и раѓањето на детето не можело да биде регистрирано или поради тоа што децата биле родени во домашни услови, а родителите не биле доволно информирани или немале финансиски средства за да ја спроведат постапката за упис во матичната книга на родени;

Лицата без лична документација немаат пристап до здравствена и социјална заштита, вработување, образование, социјално осигурување итн. Ромските деца кои немаат извод се соочуваат со пречки за пристап до здравствено осигурување, но и задолжително образование. Иако државата овозможува упис на овие деца во основно училиште, овие деца понатаму не добиваат сведителства за завршено образование и не се во можност да се запишат во задолжително средно образование;

Значителен процент Роми и Ромки се соочуваат со пречки при вадее лична карта, и покрај поседувањето извод, поради неможноста да обезбедат доказ за место на живеење. Лицата кои немаат живеалиште и лицата кои непосредуваат имотни листови за живеалиштата или документ со кој ќе потврдат дека имаат поденесено документи за легализација на домот се соочуваат со проблемот да не можат да извадат лична карта. Тоа исто така претставува пречка за пристап со уставно загарантираните права;

Ромите повратници честопати не поседуваат изводи од книгата на родени за малолетните деца родени во странство. Ова претставува сериозна бариера за отпочнување на постапка за упис во матичната книга во државата и понатаму пречка за пристап до здравствена заштита и запишување на децата во училиште;

Жените Ромки поради склучување на брак и менување на местото на живеење се наоѓаат во поголем ризик да останат без лична документација. Жените Ромки кои се странски државјани, а кои поради склучен брак во Република Северна Македонија се преселуваат во РСМ, се наоѓаат во поголем ризик да не ги обезбедат потребните документи за да добијат дозвола за претстој и/или државјанство. Долгите и комплицираните процедури и потребата од финансиски средства претставуваат пречки за пристап до лична документација и државјанство.

ПРЕПОРАКИ

- При развивање на следната Стратегија за Роми и национални акциони планови кои ќе произлезат од Стратегијата да се предвидат конкретни мерки за надминување на проблемот со непосредување на документација кај Ромите и Ромките, како и да се воспостават родово сензитивни и мерливи индикатори. Со цел интегрирање на принципот „Никој не смее да биде изоставен“, што произлегува од Агенда 2030 на ООН, треба да се зголеми учеството жените Ромки во процесите на развивање и имплементација на релевантните национални политики;
- Потребно е да се зајакнат капацитетите на локалните самоуправи во насока на креирање мерки за надминување на проблемот со непосредување на лична документација кај Ромите и Ромките, во рамки на локалните политики за интеграција на Ромите. Локалните документи треба да се дизајнирани и имплементирани во соработка со националните власти, локални власти, граѓанските организации и со поддршка приватниот сектор. Треба да се зголеми учеството на жените Ромки во процесите на развивање и имплементација на релевантните локални политики;
- Потребно е да се интензивира работата на мобилните тимови во заедницата со цел идентификување на лицата без лична иденти-

фикација и навремено обезбедување правна и финансиска поддршка со цел пристап до лична документација;

- Земајќи предвид дека честопати поради раѓања во домашни услови се зголемува ризиот за ненавремено регистрирање во матичната книга на родени, потребни се активности на терен, кои ќе се реализираат во соработка со граѓанските организации, со цел запознавање на Ромките и Ромите кои, за важноста од навремено поведување на постапка за упис на детето во матичната книга на родени и важноста од поседување на лична документација;
- Земајќи предвид дека жените Ромки поради склучување на брак и промена на местото на живеење се во поголем ризик да не поседуваат лична карта или дозвола за престојво државата, и во тој случај не може да се изврши упис на детето во матичната книга на родени, потребно е да се зајакнат напорите на мобилните тимови во заедницата со цел навремено идентификување на жените Ромки кои немаат лична документација (лична карта или дозвола за престој) и обезбедување правна и финансиска поддршка за да извадат лична документација;
- Потребно е да се обезбеди континуирана поддршка на граѓанските организации кои обезбедуваат бесплатна правна и финансиска помош и поддршка на лицата без лична документација;
- Потребни се интензивни активности на терен, кои ќе се спроведуваат во соработка со националните и локални власти и граѓанските организации со цел зајакнување на ромските жени за човекови права, родова рамноправност и недискриминација. ЦЕДАВ, нејзиниот Факултативен протокол и општите препораки на Комитетот треба да се промовираат меѓу жените Ромки, но и меѓу невладините организации.

The image features a stylized logo in a light purple color. The letters 'MRC' are rendered in a bold, blocky, sans-serif font. Below the 'MRC', the number '70' is written in a similar blocky style, and the word 'years' is written in a cursive, script font. The entire logo is centered on a white, wavy-edged background that is set against a dark purple background with wavy, organic shapes.

MRC
70 years